

Для подолання затяжної соціально-економічної кризи пріоритети державної політики й активність соціальних інституцій потрібно спрямовувати на сфери суспільної діяльності, метою яких є формування особистості, оскільки саме свобода особистості, а відтак і рівень її розвитку є необхідною умовою нарощення потенціалу суспільства та забезпечення суспільного прогресу, у всіх галузях, як руху до благополуччя й благоденства, як кожної особи, так і держави.

Список використаних джерел:

1. Вінтюк Ю. В. Свобода особистості і поступ суспільства // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2002. – Вип. 10. – С. 193–201.

Восвода З.В.

студентка,

Науковий керівник: Адамська З.М.

кандидат психологічних наук, доцент,

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

ПРОФЕСІЙНІ ЦІННОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Сучасний період характеризується суттєвими змінами в усіх сферах життєдіяльності людини, які особливо позначаються на характері й структурі цінностей як окремої особистості, так і суспільства загалом. Проблема цінностей була і є предметом аналізу філософів, психологів, соціологів та інших вчених. Особливої актуальності вона набула сьогодні, в період переоцінки системи цінностей, принципів моральності та ідеалів. А тому виникає потреба у поверненні до першоджерел розвитку цінностей, до їх первинного трактування, що дасть змогу глибше зрозуміти їх теоретичну сутність.

Серед зарубіжних вчених проблему цінностей особистості досліджували: С. Морісс, М. Рокич, С. Фельдман, В. Франкл Ш. Шварц та ін. У вітчизняній психології проблема цінностей особистості розглядається в дослідженнях М. Алексєєвої, Б. Ананьєва, Г. Балла, М. Боришевського, Б. Братуся, З. Карпенко, Г. Костюка, В. М'ясищева, Г. Радчук, С. Рубінштейна, В. Ядова та ін.

Зокрема, в американській соціальній психології найпоширенішою є концепція М. Рокича, який під цінностями розуміє принципи життя, що визначають те, як необхідно поводитися людині. Розробивши ідею термінальних та інструментальних цінностей, під термінальними цінностями дослідник розуміє переконання, які відносяться до цілей або кінцевих станів, до яких прагне людина (щастя, мудрість, благополуччя тощо). Інструментальні ж цінності зачіпають уявлення про бажані методи досягнення термінальних цінностей (наприклад, акуратність, вихованість, толерантність тощо) [6].

Відповідно цінності особистості характеризуються такими ознаками:

- витоки цінностей простежуються в культурі, суспільстві і особистості;
- вплив цінностей простежується практично в усіх соціальних феноменах, що заслуговують вивчення;
- загальна кількість цінностей, які є надбанням людини, порівняно невелика;
- всі люди володіють одними і тими ж цінностями, хоча й у різній мірі;
- цінності організовані в системи [6].

На основі концепції М. Рокича, Ш. Шварц (90-і роки ХХ ст.) розробляє новий теоретичний і методологічний підхід до вивчення цінностей, згідно з яким найзмстовнішим аспектом, що лежить в основі відмінностей між цінностями, є тип мотиваційних цілей, які вони виражають. Вчений виокремлює базові людські цінності, що виявляються в усіх культурах, тобто ті, що представляють універсальні людські потреби. Відповідно цінності особистості існують на двох рівнях: нормативних ідеалів (відображають життєві принципи поведінки людини) та індивідуальних пріоритетів (залежні від групового тиску й співвідносяться з конкретними вчинками людини) [7].

Узагальнюючи визначення цінностей багатьох західних теоретиків, Ш. Шварц і У. Білскі виокремлюють такі їх характеристики:

1. Цінності – це переконання, це не холодні думки; коли цінності активізуються, вони змішуються з почуттями.
2. Цінності – це бажані для людини цілі й образ поведінки, що сприяє досягненню цих цілей.
3. Цінності не обмежені певними діями і ситуаціями.
4. Цінності виступають як стандарти, які керують вибором або оцінкою вчинків, людей, подій, ситуацій тощо.
5. Цінності впорядковані по важливості відносно один одного [7].

У більшості досліджень цінності безпосередньо пов'язані зі смислами (Л. Виготський, О. Бондаренко, Б. Братусь, З. Карпенко, Д. Леонт'єв, Г. Радчук, С. Рубінштейн та ін.).

Так, Д. Леонт'єв вважав, що особистісні смисли, як і чуттєве тіло свідомості, не мають власного «індивідуального», «не психологічного» існування. «Якщо зовнішня чуттєвість пов'язує у свідомості суб'єкта знання з реальністю об'єктивного світу, то особистісний смисл пов'язує їх з реальністю самого життя в цьому світі, з його мотивами. Особистісний смисл надає пристрасності людській свідомості» [4, с. 153].

Вагоме місце в структурі особистості за Д. Леонт'євим належить цінностям внутрішнього світу людини, які визначаються як вища інстанція особистості.

Особистісне самовизначення людини (система базових цінностей та смислів) є основою професійного самовизначення. Низка вітчизняних дослідників (Б. Анан'єв, І. Зубкова, П. Іванова, Є. Клімов, С. Кондратьєва, Т. Кудрявцев, Б. Федоришин, та ін.) вважають процес професійного становлення довготривалим, багатоплановим, динамічним і виокремлюють такі етапи професійного становлення особистості: формування професійних намірів; професійне навчання; професійна адаптація; реалізація особистості у професії.

Зокрема, як зазначає Є. Клімов, професійній (предметній) діяльності властиві головні характеристики соціально обумовленої, усвідомленої, цілеспрямованої праці. На початку професійно-трудої діяльності зростає значення об'єктивних обставин, що впливають на свідомість індивіда, зокрема, взаємодія вже наявних ціннісних уявлень і ціннісних орієнтацій з новими формами соціальної практики [3].

Можна припустити, що процес особистісного та професійного становлення майбутнього професіонала та його готовність до майбутньої професійної діяльності суттєво пов'язані між собою. Адже в професійній діяльності реалізуються творчі, особистісні цінності, але за умови, що вони були попередньо сформовані у процесі особистісного становлення.

В. Сластьонін, А. Шутенко, І. Зубкова розглядають певні суперечності між зазначеними поняттями:

- між динамікою професійних завдань, вимог до професії і внутрішньою готовністю до їх здійснення;

– між невизначеністю виховної політики, морально-ідеологічними установками в суспільстві і прагненням майбутнього фахівця займати чітку та визначену позицію;
 – між природною особистою потребою особистості у самореалізації і можливостями її досягнення в умовах майбутньої діяльності у закладах освіти [2].

В свою чергу Г. Радчук вказує на те, що професійна спрямованість процесу самовизначення не нівелює особистість, не суперечить її індивідуальності і не утруднює процес особистісного самовизначення, а є стимулом, смислотвірним чинником становлення її особистісної унікальності. Власне цей взаємовплив і взаємопроникнення забезпечує цілісність процесу професійно – особистісного самовизначення [5].

Проблема розвитку професійно значущих якостей майбутнього психолога розроблялася у дослідженнях О. Бондаренка, С. Максименка, Л. Овсянецької, В. Семиченко, Л. Терлецької, Н. Чепелевої та ін. Значна кількість досліджень, зокрема, Г. Ложкіна, В. Рибалки, Л. Уманець, Т. Яценко, присвячені вивченню особистості практичного психолога, проблемі його професійного становлення. Особлива увага приділяється розвитку професійних цінностей у майбутнього психолога.

Зокрема, Л. Баєва виділяє основні рівні професійних цінностей психолога:

1. Значимість професії визначається її змістом – служіння людині з опорою на етичні мотиви і способи взаємодії, а також такі якості, як автентичність, самопізнання, безоцінкове ставлення, емпатія, толерантність. На даному рівні професійно важливі якості будуть виступати як цінності.

2. Сенс професії визначається сформованістю професійного мислення. Цінності будуть виступати як знання і як показник якості професійної діяльності, формування професійної компетентності.

3. Переживання професії визначається емоційним ставленням до професії. Цінності будуть виступати як сприйняття своєї професії [1].

Таким чином, можна зробити висновок, що «професійні цінності психолога» – це система особистісно-ціннісних орієнтацій, що поєднується з рівнями цінностей професії – значимістю, осмисленістю і емоційним ставленням до професії, які відображаються в таких професійно важливих якостях, як автентичність, самопізнання, безоцінкове ставлення, емпатія, толерантність, а також сформованість професійного мислення і позитивного сприйняття своєї професії.

Список використаних джерел:

1. Баєва Л. В. Аксиологический анализ феномена жизни / Л. В. Баєва // *Философия и общество*. – 2003. – № 3. – С. 28–34.
2. Зубкова І. Ю. Психологічні особливості Я-образу вчителя професіонала за структурними компонентами цілісної моделі / І. Ю. Зубкова, В.О. Сластьонін, А.І Шутенко // *Практична психологія та соціальна робота*. – 2003. – № 5. – С. 4–11.
3. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения: учеб. пособие дл студ. высш. учеб. заведений. / Е. А. Климов; [4-е изд. стер.]. – М. : Издательский центр «Академия», 2010. – 304 с.
4. Леонтьев Д. А. Факторная структура теста смысложизненных ориентаций / Д. А. Леонтьев, М.О. Калашников, О.Э. Калашникова // *Психологический журнал*. – 1993. – Т.14. – № 1. – С. 150–155.
5. Радчук Г.К. Аксиопсихология вищої школи. Монографія / Г.К. Радчук; [вид. 2-ге розш. і переробл.]. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. – 380 с.
6. Рокич М. Природа человеческих ценностей / М. Рокич // *Свободная пресса*. – 1973. – № 5. – С. 43–48.
7. Schvarts S.H. Universals in the Content and structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries / S.H. Schvarts // *Advances in experimental social psychology*; [In M. Zanna (ed)]. – Vol. 25. – Orlando, FL: Academic, 1992. – P. 36–44.